

"לבניינה של תורה" – חלק רפט

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"הַעֲדִיק אֶבְרָהָם"

אזכרה לגרא"ל שטיינמן זצ"ל ביום השלושים

עדיף מלימוד התורה, משום שכאשר ישנו חיסרון בכבוד לתורה גם לימוד התורה עצמו לא יתקיים בשלימות. כלפי דבר שמכבדים ומעריכים מתייחסים בהתאם ומוכנים להשקיע למענו, מוכנים למסור את הנפש בשלו³. אם כן, כבוד תורה הוא ערך עצום וגדול⁴. עיקר כבוד התורה הוא ההבנה שהתורה היא הדבר החשוב ביותר בעולם. יש להבין שכבוד התורה הוא לאמתו של דבר כבוד ה', שהרי "התורה כולה שמתיו של הקב"ה"⁵.

"פי מלאך ה' עבאות הוא"

הרב שטיינמן זצ"ל היה מנושאי התורה מהר סיני, ממשיכו של משה רבנו ש"קבל תורה מסיני"⁶. ניתן אף לקרוא עליו את הביטוי המופיע בדברי הרמב"ם: "בכלל מעתיקי השמועה". הרב שטיינמן זצ"ל היה אדם שנשא על גבו את עול התורה ועמלה יותר ממאה שנים. מבואר

שנתעצם בתלמיד החכם, ושהוא מתעלה בכל פעליו והזרכותיו... כי רגשי הכבוד הם המחיים בלבבות את כל ערכה של תורה הם המעוררים כבוד שמיים וכבוד היהדות הנאמנה כולה⁷.

³ עיין אגרות הראיה, חלק ג, אגרת תשצח

⁴ עיין אורח משפט, סימן קיב, עמוד קכד: "ודאי כך היא חובתנו לכבד כל מי שהוא מבניה של תורה, ובדורנו זה, שכבוד התורה הושפל עד עפר בעוונותינו הרבים, יש יותר לעשות חומרות וגזירות בזהירות בכבוד התורה מכל החומרות שבעולם".

⁵ עיין הקדמת הרמב"ן לפירושו לספר בראשית: "עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמתיו של הקדוש ברוך הוא", עיין שם.

⁶ אבות, פרק א, משנה א

⁷ ספר המדע, הלכות תלמוד תורה, פרק א, הלכה ט

"כבוד חכמים ינחלו"

התכנסנו לעסוק בהספדו של אדם גדול, של מנהיג בישראל, הלוא הוא הרב אהרן ליב שטיינמן זצ"ל. ודאי אנו שואלים את עצמנו: האם מישהו מביננו ראה אותו אי פעם? ספק גדול. האם הכרנו אותו? אף זאת בספק גדול. האם הוא בא למסור שיעור בישיבתנו?

התשובה היא: לא. בכל זאת חשבנו שנכון להתכנס ולעסוק בהספדו במלאת שלשים להסתלקותו. כך מתכנסים במקומות תורה רבים נוספים בימים הללו ועוסקים בהספדו ובדמותו, על אף שהוא עצמו ביקש שלא לעשות כך.

דבר ראשון שעלינו לומר לעצמנו, שאנו מתכנסים משום כבוד התורה, שהוא כבוד שמיים! פעמים רבות דיברנו בבית המדרש על כך שבמקום שישנו כבוד תורה ממילא ישנו גם לימוד תורה. מוכח בגמרא² שכבוד התורה

¹ עיין פסחים, דף כב, עמוד ב: "'את ה' אלהיך תירא' (דברים, פרק י, פסוק כ) - לרבות תלמידי חכמים". עיין עוד הערת הרב צבי יהודה זצ"ל לעזרת כהן, עמוד תכח: "ללמדנו דהאי עשה לכבוד תלמידי חכמים הוא לא זו בלבד ענין פרטי אישי של זה תלמיד חכם, שהוא יודע תורה ולומדה, אלא שהוא ענין כבודה של התורה בעצמה... היא המופיעה ונמצאת ומתעצמת כאישיותו וכבודו של תלמיד חכם אמתי זה... והרי הוא כבודו של השי"ת נותן התורה המתגלה בה, ומתוך כך מורא תלמידי חכמים מתרבה ונכלל במצות יראת ד'..."

² עיין מגילה, דף ג, עמוד ב. עיין עוד בשדה הראי"ה, עמוד 217 (במהדורת תשע"ה) מתוך מכתב של הראי"ה: "בענין כבוד התורה, הלוא ידועים הם דברי הגמרא... דחומר הוא יותר מתלמוד תורה, כי יסוד הכבוד של התורה, הרי הוא בא מההשפעה של כל קנין התורה

קבלת קהל בצהריים, ושיעור. בשעה ארבע וחצי הייתה לו קביעות לנוח מספר דקות. כפי שהוא הסתפק רק במעט אכילה, כך הוא הסתפק במספר דקות מנוחה. אחרי הדקות הללו שב ללימודו, שוב שיעור ותפילת ערבית. אחרי התפילה החלה קבלת קהל עד לשעות הקטנות של הלילה, לצורכי כלל ישראל, בנוגע לצרות הפרט והכלל. כך התנהל סדר היום כל השבוע, כולל שבת. תורה תורה ועם ישראל! הלוא זה פלא! זהו דבר עצום שיש להתבונן בו ולכבדו.

"יצדיק יסוד עולם"

הגמרא אומרת¹⁰: "ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו". בדברים אלו חז"ל משווים את הצדיקים לבית המקדש. כוונתם היא שהצדיקים הם בית המקדש של הדור, מפני השכינה השרויה בקרבם. כך כותב הר"ן בדרשותיו¹¹: "שאינן ספק שראוי שנאמין, שכמו שבזמן שבית המקדש קיים, היה המעון ההוא המקודש, מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה, עד שבאמצעות המקום ההוא, היה שופע על כל ישראל" – מבית המקדש היה מגיע שפע רוחני לכל בית ישראל – "כן ראוי שיהיו הנביאים והחכמים מוכנים לקבל החכמה והנבואה, עד שבאמצעותם יושפע השפע ההוא על המוכנים מבני דורם". אומר הר"ן שכפי שבית המקדש הוא הצינור ממנו מגיע השפע לכל בית ישראל ולכל העולם, כך גם באמצעות הנביאים והחסידים שבדור מגיע השפע על המוכנים לכך בכל דור. מוסיף הר"ן: "גם אם לא ישתתפו עמם, אבל מצד הימצאם בדורם, שהם עצמם כמו המקדש המקודש". הדבר שייך גם לגבי הגדול שאנו עוסקים בהספדו, ולא זכינו לקבל ממנו, אלא מעט דרך ספריו. מלמדנו הר"ן: "גם אם לא ישתתפו עמם, אבל מצד הימצאם בדורם" – כאשר ישנו יהודי צדיק, העמל בתורה ולמען עם ישראל, כולנו זוכים מכוחו, כולנו מקבלים מצינור השפע הזה, גם אם איננו

בחז"ל⁸ שאדם שכזה הופך להיות בעצמו תורה. כוונתם היא שמפני שהתורה כולה היא שם ה', הגילוי האלקי בעולם, לפיכך אדם כזה הופך להיות אלקי יותר.

יורשה לי לצטט את דברי ה"חזון איש" הנפלאים באגרתו בעניין זה⁹: "אמנם, האיש הזוכה לידיעת התורה הוא הולך בין אנשים, ונדמה לאדם הרואה לעיניים כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה". חשוב לומר זאת כי הדבר נוגע לכל אחד ואחד מאיתנו, ולא רק לדמויות הוד נשגבות. ככל שנעמול יותר בתורה, גם אנו נהיה אלקיים יותר, גם אנו נקבל מדרגה אלקית עליונה יותר, חיי אצילות, על אף היותנו נראים כבני אדם. ודאי שאין לשער מידתה של האלקות המתגלה באדם שעמל בתורה כל ימיו.

באחד מהאשפוזים נשאל הרב שטיינמן האם הוא זקוק למשהו. הוא ענה שנצרכים לו שלושה דברים: גמרא, רש"י ותוספות... יש להתבונן בדמותו של יהודי שחי למעלה ממאה שנים ועסק כל הזמן בתורה ובנתינה לכלל ישראל, שלא על מנת לקבל פרס. יחד עם זאת הוא הרבה לסייע לכל דורש, כל אחד היה יכול להיכנס אליו.

ראיתי את פירוט סדר יומו, וברצוני לשתף בזה את הציבור הקדוש. איננו יודעים את מספר השעות שהוא ישן בלילה, אולם כבר שעה לפני תפילה כותיקין הוא החל למסור לאברכים שיעור בקדשים. לאחר התפילה הוא המשיך בסדר יומו שכלל: חברותא, שיעור,

⁸ עיין חגיגה, דף כז, עמוד א: "תלמידי חכמים, שכל גופן אש, דכתיב (ירמיהו, פרק כג, פסוק כט): 'הלוא כה דברי כאש נאם ה'' – 'דמתוך דברי תורה אש שבהן נעשה גופן אש' (מהרש"א, חידושי אגדות); מכות, דף כב, עמוד ב: "אמר רבא: כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה" – "בא להודיע על מעלת החכם, שלא יאמר האדם כי בעל התורה הוא כמו שאר אדם ואין שם תורה נקרא עליו רק אדם שיודע תורה, ודבר זה אינו רק כי התלמיד חכם כמו עצם התורה ויש לו דמיון גמור אל התורה" (נתיבות עולם, נתיב התורה, פרק יא)

⁹ קובץ אגרות, חלק א, אגרת יג

¹⁰ ראש השנה, דף יח, עמוד ב. עיין עוד איכה רבה, פרשה א, אות לו: "מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר ... מחורבן בית המקדש".

¹¹ הדרוש השמיני, ד"ה ונראה לי

עימהם. מחשבות אנוש או שייכות מגזרית אינן כלל משנות, אין הן גורעות מהעובדה שגדולים אלו הם נכס כלל ישראלי. כמה נפלא הדבר הזה!

כותב בעל ה”תניא” בהמשך: ”יניקת וחיות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם”. בכל מערכות הרוח – מבחינות נפש, רוח ונשמה – מקבלים בני הדור מאותם גדולי ישראל ומאותם הצדיקים החיים בדור.

אין ספק שהרב שטיינמן זצ”ל היה מ”ראשי בני ישראל” שבדורנו. עצם העובדה שרבות נשמעו לו, ספגו מתורתו ומהלך מחשבתו, מגדירה אותו ככזה. בעינינו ראינו אלפי יהודים ההולכים ברגל על הכביש הראשי בואכה בני ברק ומנסים להגיע רגלית ללוויה. הנראה כדבר הזה? זהו פלא גדול.

”וַיִּרְעַם כְּתָם לְבָבוֹ”

על הסתלקות הצדיקים להדאיגנו. עלינו לחשוב על השכינה, היכן היא תמצא מעתה מנוח לכף רגלה? מהיכן תבוא הברכה לבית ישראל?

הרבה סיפורים סיפרו על אהבת ישראל שלו, על לקיחת האחריות שלו על עם ישראל, על הצורה הפשוטה בה הוא עצמו חי. חשבתי שהדבר מזכיר את דברי בעל ”מסילת ישרים”, בחותמו את ביאור מידת החסידות. שם הוא מדגיש שחלק מעניינה של מידת החסידות הוא הדאגה לטובת הדור¹²: ”שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוון במעשיו לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם... כי אין הקדוש ברוך הוא אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקדוש ברוך הוא מגדיל עליו, ואלה הם הרועים האמתים של ישראל שהקב”ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו”, מסתבר שהיה מעדיף ללמוד במקום לפנות את שעותיו לקבלת הקהל, ”ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל הגזירות הקשות ולפתוח להם שערי הברכה. הא למה זה דומה? לאב

מכירים אותו ולא פגשנו אותו ואיננו קשורים אליו¹². זהו דבר גדול. ההסבר לכך הוא שהצדיקים מגלים את השכינה בעולם, ולכן הם מקור השפע ומקור הברכה עבור עם ישראל. הצדיקים מהווים כעין צינורות גדולים להוביל שפע אלקי גדול לעם ישראל, כפי שביט המקדש היה הצינור הראשי להביא את השפע לעולם¹³.

מאידך, הוא עצמו אך בקושי ניזון מהעולם הזה, כעין הכרזתה של אותה בת-הקול¹⁴: ”כל העולם כולו נזונן בשביל חנינא בני, וחנינא בני – די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת”. כיוון שכך ”שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו”, משום שכל העולם כולו ניזון מהצדיקים הללו. כשנשרף בית המקדש פחת השפע האלקי בעולם, כך הדבר הוא גם בעת הסתלקות הצדיקים.

”רְאֵשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם”

האדמו”ר הזקן, בעל ה”תניא”, כתב זאת בצורה שיותר נוגעת אלינו¹⁵: ”וכן בכל דור ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחינת ראש ומוח לגבי נשמות ההמון ועמי הארץ”. ישנם בכלל ישראל אישים שהם בבחינת ”איברים שהנשמה תלויה בהם”. גדולי-דור הם בחינת מוח ולב עבור כל עם ישראל, הם צינור החיים של הכלל והפרט. אין ציפורן שלא מקבלת חיות מהלב, אלמלא כך היא תיהפך לאיבר מדולדל שיצא מן הגוף, חלילה. אם כן, עניינם של גדולי ישראל הוא כלל ישראל, בין מי שהשתתף עימם ובין מי שלא השתתף

¹² הרב צבי יהודה זצ”ל הסביר את זאת שאנו מתפללים על תלמידי חכמים ”בכל מקומות מושבותיהם”, מצד ”ערכם של חכמי התורה מצד סגולתם האישית, בהשפעת מציאותם, ולא בלבד בתועלת שימושם לנו בכל מקומות מושבותינו” (הערתו לסידור עולת ראיה, חלק ב, עמוד תיד).

¹³ עיין מדבר שור, דרוש לו, עמודים שלב-שלו; עין איה, שבת, פרק יג, אות ו. עיין עוד אורות ישראל, פרק ת, סעיף ג: ”הוקרת תלמיד חכם צריכה גם כן להיות מצד הסגולה שפועלת קדושת התורה בעצמה על ידי מציאותם וריבויים של תלמידי חכמים בישראל”.

¹⁴ ברכות, דף יז, עמוד ב

¹⁵ ליקוטי אמרים, פרק ב

¹⁶ פרק יט, ד”ה נמצאת למד, העניין הב’

שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את בניו אהבה נאמנת, והוא דבר שהטבע יעיד עליו".

לפי השגתי, הרב שטיינמן עודנו ממשיך להתפלל במרום עבור כלל ישראל. כבר שמענו בהספדים של גדולי ישראל שמבקשים מהם: "עמוד בתפילה, גם בעודך מצוי למעלה תחת כיסא הכבוד". ודאי שגם הרב שטיינמן ממשיך ומתפלל ממקום גבוה לפני הקב"ה על עמו, ואף על פי כן "סילוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא"¹⁷ – סילוקו מעולמנו קשה משום שהשכינה התגלתה בו.

"והחי יתן אל לבו"

מה צריך הדבר לומר לנו? כשמסתלק צדיק מן העולם נוצר חלל ענק במציאות קידוש ה', חלל של סילוק שכינה. האחריות להתקיימות גילוי השכינה מוטלת על כל בני הדור ועליהם להשלים את החלל שנוצר על ידי לימוד תורה ועל ידי ריבוי קידוש ה'. זוהי מטרת עצרת זו – ללמוד מדרכיו של אותו אדם גדול ולהרגיש קצת נשיאה באחריות לבניין התורה ולבניין השראת השכינה בעם ישראל בדורנו. מעתה הדבר מוטל יותר עלינו. איני יודע אם נצליח להרגיש כך בכל רגע ורגע, אבל עלינו לכל הפחות להכיר בכך באופן שכלי, שהרי בסופו של דבר השכל הוא המניע אותנו.

זכינו בדור זה לרוב טוב מאת ה', זכינו לשפע עצום. כעת אנו עומדים במילואן של חמישים שנות לימוד התורה בישיבת הכתל שבין החומות, וכן שבעים שנים למדינה. עוד מעט אפילו תדהר רכבת לירושלים, וכל המוני בית ישראל יבואו להתפלל במקום בית ה'. אחד גיסא – עלינו להתבונן עד כמה הקב"ה מעתיר עלינו שפע, ומאידך גיסא – עלינו לזכור שחובתנו היא לבנות את הנשמה ולהשכין את השכינה. מחובתנו להוסיף ולבנות את בניין רוחה של האומה, המוטל יותר ויותר על כל אחד מאיתנו, ועל ידי כך "יתגדל ויתקדש שמיה רבא".

